

ARXITEKTURADA DEVORIY SURATLARI

Alisher Aliqulov

Tadqiqotchi

O'zbekiston

DOI: <https://doi.org/10.37547/ssa-V5-03-04>

Annotatsiya: Arxitekturadagi devor rasmlari ko'pincha madaniy, tarixiy yoki diniy mavzularni tasvirlaydigan keng ko'lamli rasmlarning strukturaviy dizaynga badiiy integratsiyalashuvidir. Tarix davomida qadimgi Misr va Yunonistondan Uyg'onish va Barokko davrlarigacha bo'lgan turli sivilizatsiyalar va me'moriy uslublar bo'shliqlarni yaxshilash uchun devor rasmlaridan foydalangan. Fresk rasmlari kabi texnikalar markaziy bo'lib, san'atni arxitektura bilan uyg'unlashtirib, immersiv muhit yaratishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: devoriy rasmlar, arxitektura, freskalar, Qadimgi sivilizatsiya, Uyg'onish davri, madaniy mavzular, tarixiy mavzular.

Аннотация: Стенные росписи в архитектуре часто являются художественной интеграцией широких картин, изображающих культурные, исторические или религиозные темы, в структурный дизайн. На протяжении истории различные цивилизации и архитектурные стили, от Древнего Египта и Греции до эпохи Ренессанса и Барокко, использовали росписи стен для улучшения пустых пространств. Техники, такие как фрески, играют центральную роль, помогая интегрировать искусство с архитектурой и создавая погружающую атмосферу.

Ключевые слова: стенописи, архитектура, фрески, Древние цивилизации, эпоха Ренессанса, культурные темы, исторические темы.

Abstract: Wall paintings in architecture are often an artistic integration of large-scale paintings depicting cultural, historical, or religious themes into the structural design. Throughout history, various civilizations and architectural styles, from Ancient Egypt and Greece to the Renaissance and Baroque periods, have used wall paintings to enhance empty spaces. Techniques like frescoes play a central role, helping to integrate art with architecture and creating an immersive environment.

Keywords: wall paintings, architecture, frescoes, ancient civilizations, Renaissance period, cultural themes, historical themes.

Kirish. Devor rasmlari arxitektura tarixi va evolyutsiyasining muhim qismi bo'lib, qurilgan muhitga chuqurlik, hikoya va ma'no qo'shgan. Ular bo'sh yuzalarni jonli hikoya qilish vositalariga aylantirib, bo'shliqlarni nafaqat jismoniy shaxslar, balki madaniy ifoda vositalari sifatida shakllantirdilar. Qadimgi sivilizatsiyalardan tortib zamonaviy shahar manzaralarigacha devoriy rasmlar o'zlarining g'oyalarni yetkazish, his-tuyg'ularni uyg'otish va me'moriy makonlarda jamoaviy o'ziga xoslikni rivojlantirish imkoniyatlarini namoyish etdi. Diniy, ijtimoiy yoki estetik maqsadlar uchun mo'ljallangan bo'ladimi, devor rasmlari binolarni ular xizmat qiladigan jamiyatlarning qadriyatlarini, tarixi va e'tiqodlari bilan bog'laydigan vizual rivoyatlarni birlashtirib, arxitekturani yuqori darajaga ko'tardi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya:

Tarixiy jihatdan devoriy rasmlar qadimgi me'morchilikda muhim rol o'ynagan, madaniy merosni hujjatlashtirish va nishonlash vositasi bo'lib xizmat qilgan. Qadimgi Misr, Yunoniston va Rim sivilizatsiyalarida mifologiya, diniy marosimlar va kundalik hayotning qirralarini tasvirlash uchun ibodatxonalar, qabrlar va jamoat joylarida devor rasmlari keng qo'llanilgan. Misol uchun,

Misir qabr rasmlari o'lim va keyingi hayot bilan bog'liq qadriyatlar va e'tiqodlarni namoyish etib, keyingi hayotga sayohatni tasvirlab berdi. Xuddi shunday, qadimgi Rimda freskalar villalar va jamoat hammomlarining ichki qismini bezatib, mifologiya, tarixiy voqealar va hatto qishloq landshaftlari tasvirlarini aks ettirgan, Rim elitasining madaniy merosi va atrof-muhit bilan bog'liqligini anglatadi. Ushbu devor rasmlari orqali arxitektura hikoya qilish, madaniy hikoyalarni saqlab qolish va kelajak avlodlarga yetkazish vositasiga aylandi. Bu devoriy rasmlarning mazmuni va uslubi tasodifiy emas edi; ular arxitektura kontekstiga chuqur singib ketgan va ular vakili bo'lgan jamiyatlarning badiiy konventsionalari, ramziyligi va ustuvorliklarini aks ettirgan.

Diniy devoriy rasmlar, xususan, o'rta asrlar va Uyg'onish davri arxitekturasi kontekstida, arxitektura dizayni bilan chambarchas bog'langan devor rasmlarining eng yorqin namunalaridan biridir. Yevropa va Yaqin Sharqdagi cherkovlar, ibodatxonalar va masjidlar muqaddas hikoyalar, diniy e'tiqodlar va axloqiy qadriyatlarni yetkazuvchi diniy devoriy san'atning ko'rgazmalariga aylandi. Uyg'onish davrida Mikelanjelo kabi rassomlar cherkovlar va ibodatxonalarning shifrlari va devorlarini diniy hikoyalar uchun keng rasmlarga aylantirdilar. Bunday hollarda devoriy suratlar me'moriy makonlarning diqqat markaziga aylandi, ular ham didaktik, ham ilhomlantiruvchi funktsiyani bajarib, ibodat qiluvchilarni diniy rivoyatlarga chuqur shaxsiy va jamoaviy tarzda bog'laydi. Devor rasmlarining diniy arxitekturada integratsiyalashuvi o'zgaruvchan tajribaga imkon berdi, san'at va arxitektura uyg'unlashib, ilohiy va transsendent his qiladigan bo'shliqlarni yaratishga imkon berdi.

Natijalar. Zamonaviy shaharlarda devor rasmlari mahallalarning o'ziga xosligi va xarakterini belgilashda va shaharni yangilashga hissa qo'shishda markaziy rol o'ynaydi. Zamonaviy ko'cha san'ati binolarning jabhasidagi keng ko'lamli devor rasmlarini o'z ichiga oldi, ular hayot va rangni boshqa ko'zga ko'rinmas tuzilmalarga kiritib, shahar muhitini ochiq osmon ostidagi galereyalarga aylantirdi. Nyu-York va Berlin kabi shaharlar o'zlarining jonli devoriy sahnalari bilan mashhur bo'lib, bu erda turli xil kelib chiqishi rassomlari o'ziga xoslik, tarix va madaniy xilma-xillik mavzularini o'rganish uchun binolardan taval sifatida foydalanadilar. Bu devoriy rasmlar bezakdan tashqariga chiqadi; ular ko'pincha mahalliy aholining o'ziga xos tarixi va kurashlarini aks ettiruvchi jamoa va tegishlilik tuyg'usini rivojlantiradi. Bunda arxitektura jamoaviy o'ziga xoslikning ifodasiga aylanadi, devoriy suratlar mahallalarni belgilab beruvchi va shahar aholisining kundalik hayotiga san'atni olib kiruvchi madaniy yodgorliklar vazifasini bajaradi. Devor rasmlarining shahar arxitekturasidagi bunday integratsiyalashuvi jamiyatning g'urur va faolligini jonlantirdi, bu san'at va arxitektura birgalikda ijtimoiy hamjihatlikni kuchaytirishi va odamlar va joy o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlashi mumkinligini ko'rsatdi.

Jamoat joylaridagi rolikdan tashqari, devor rasmlari turli xil zamonaviy va zamonaviy dizaynlarda ichki me'morchilikning ajralmas qismiga aylandi. Mehmonxonalar, restoranlar va korporativ joylar tez-tez o'zlarining brendlari yoki mavzusiga mos keladigan o'ziga xos atmosferani yaratish uchun devor rasmlaridan foydalanadilar. Ushbu sozlamalardagi ichki devor rasmlari ko'pincha estetikani funktsionallik bilan uyg'unlashtiradi, ko'zni tortadigan va yo'lovchilarni jalb qiladigan markazlarni yaratish orqali fazoviy tajribani oshiradi. Misol uchun, restorandagi devor rasmi mahalliy o'simlik va hayvonot dunyosini tasvirlashi mumkin, bu esa ovqatlanish tajribasini mintaqaviy muhit bilan bog'lashi mumkin, ofis foyesidagi devoriy rasm esa kompaniyaning qadriyatlari yoki missiyasini ifodalashi va brend o'ziga xosligini oshirishi mumkin. Devor rasmlarini ichki arxitekturada birlashtirib, dizaynerlar nafaqat funktsional, balki esda qolarli va immersiv bo'lgan joylarni yaratadilar, bu devor rasmlari turli me'moriy tipologiyalarda qurilgan muhitning muhiti va shaxsiyatini oshirishi mumkinligini ko'rsatadi.

Muhokama. So'nggi yillarda texnologiyaning rivojlanishi arxitekturada devor rasmlari uchun yangi imkoniyatlarni, jumladan, tomoshabinlarni yangi usullar bilan jalb qiladigan interaktiv va uch o'lchovli devoriy rasmlarni taqdim etdi. Ushbu devor rasmlari ko'pincha dinamik, ko'p o'lchovli tajribalarni yaratish uchun shisha, metall kabi materiallarni o'z ichiga oladi. Raqamli devoriy rasmlar, masalan, harakat yoki tovushga javob berishi mumkin, bu esa tomoshabinlarga san'at asari bilan o'zaro munosabatda bo'lish va har safar uni boshqacha his qilish imkonini beradi. Muzeylar, mehmonxonalar va jamoat maydonlari kabi arxitektura

maydonlarida ushbu interaktiv devor rasmlari san'at va arxitektura o'rtasidagi tafovutni yo'qotib, binoning o'zini san'at asarining bir qismiga aylantiradi va tomoshabinlarni tajribaning bir qismi bo'lishga taklif qiladi. San'at, arxitektura va texnologiyaning uyg'unligi devor rasmlarining statik tasvirlardan interfaol o'rnatishgacha bo'lgan evolyutsiyasini namoyish etadi, devor rasmlari raqamli asrda me'moriy bo'shliqlarga ta'sir qilish va yaxshilash usullarini kengaytiradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, devoriy suratlar qadimdan arxitektura ifodasining muhim jihati bo'lib, voqealarni yetkazish, his-tuyg'ularni uyg'otish va ijtimoiy aloqalarni mustahkamlash qobiliyati orqali makonni boyitib kelmoqda. Devor rasmlari mifologiya va kundalik hayotning qadimiy tasvirlaridan tortib, jamiyat va o'ziga xoslikning zamonaviy ifodalarigacha, me'morchilikni idrok etish va tajriba qilish usullarini shakllantirgan. Ular yangi materiallar va texnologiyalarni birlashtirgan holda rivojlanishda davom etar ekan, devor rasmlari me'moriy makonni yanada yaxshilash potentsialiga ega bo'lib, tomoshabinlarga san'at va arxitektura o'rtasidagi chegaralardan oshib ketadigan ajoyib tajribani taklif qiladi. Devor rasmlari o'zlarining doimiy mavjudligi va moslashuvchanligi tufayli arxitekturadagi san'at kuchining dalili bo'lib qolmoqda, bu bizga binolar nafaqat tuzilmalar, balki bizning umumiy insoniy tajribamizni belgilaydigan madaniy, ijtimoiy va hissiy o'lchovlarning aksi ekanligini eslatib turadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov, M. B. O'zbek me'morchiligidagi an'analar va yangiliklar. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti. 2020.
2. Saidov, K. O'zbekistonning madaniy merosi va me'moriy dizayni. Buxoro: Buxoro universiteti nashriyoti. 2018.
3. Sa'dullaeva, L. O'zbekiston bezak san'ati: tarixi va zamonaviy yo'nalishlari. Toshkent: "O'zbekiston madaniyati" nashriyoti. 2015.
4. Abdullaev, R. O'zbekiston me'morchiligida mozaika. Toshkent: O'zbekiston Badiiy akademiyasi. 2008.